

CONSIDERAȚII ETIMOLOGICE LA NUMELE DE CULORI. ALB ȘI NEGRU

1. Analiza structurală, paradigmatică și sintagmatică, a numelor de culori din limba română contemporană a constituit una dintre preocupările științifice importante ale d-nei prof. Angela Bidu-Vrânceanu. Studiile sale[1] au pus în lumină, pe baza unei bogate bibliografii, existența unor paradigme lexico-semantice bine definite și posibilitățile combinatorii ale numelor de culori, cu diferite grade de complexitate. Trei decenii mai târziu, terminologia cromatică actuală a fost repusă în discuție, din perspectiva dinamicii lexicale, într-un studiu amănunțit, de către Florica Dimitrescu, care constată că « spațiul semantic cromatic este (încă, n.n.) un domeniu susceptibil de (extrem de) multe primeniri »[2]. În cele ce urmează, voi urmări situația culorilor *alb* și *negru* (originea și evoluția lor internă, formală și semantică, corespondențele dintre ele, familiile etimologice etc.) și a cuvintelor împrumutate care denumesc, originar sau derivat, aceleași culori.

2. Ca și alte culori fundamentale (*galben, negru, roșu*), *alb*¹, -ă, este moștenit din latină (*albus, -a, -um*), fiind un cuvânt cu o familie lexicală bogată și expresivă, component a numeroase unități frazeologice și cu o putere metaforică demnă de semnalat. Dintre derivatele directe, menționăm, în ordine alfabetică, în primul rând adjectivele: *albău, -âie* (reg.) « albicios », *albei, -eie* « blond », *albel, -ea* « cam alb », *albeț, -eață* (reg.), *albică* „albea” (< *albă* sau din *albel, albea* cu substit. sufixului), *albicel, -icea* „cam alb”, *albicios, -oasă* „care bate spre alb”, *albin, -ă* (reg.) „albicios”, *albior, -ioară* „cam alb”, *albișor¹, -oară* „albior”, *albiu, -ie* (rar) „albicios”, *alboi, -oaie* (despre câini) „alb ca neaua”; (reg., despre porci) „alb-bălan”; „albicios”; *albui, -uie* „albicios”, *albuleț, -eață* (reg.) „albicios”, *albușcă*, adj. f. „albișoară”; *albuț, -ă* „albișor” etc.

2.1. Unele dintre derivatele adjectivale de mai sus au, la rândul lor, derivate care mențin categoria lexico-gramaticală a bazei derivative, respectiv adjective: *albineț, -eață* „pălid; bălan” (< *albin + -eț*), *albinu, -ie* (rar) „albicios, albui” (< *albin + -iu*), *albiet* (reg.) „albăstrui” (< *albiu + -eț*) etc. De asemenea, direct de la *alb* sau indirect, de la derivatele sale, s-au format verbele *albi* „a deveni sau a face să devină alb”, *albină* (reg.) „a se lumina de ziuă” (< *alb*, cf. *albină*), *albinî* „a da la iveală; a crește, a se dezvolta; (despre un bolnav) a merge spre însănătoșire” (< *albin*)[3], *albicî* „a albi ușor, a apărea alb, a sclipi” (< *alb + -icî*, pr. analogie cu *calici, drăgălici, moșici, sclipici* etc[4].), *înălbi* „a (se) albi” (< *în- + alb + -i*)[5] care au devenit baze pentru substantive și adjective ca: *albeală¹* „albire” (< *albi + -eală*), *albineață* „convalescență” (< *albină + -eală*), *albire* (< *albi + -re*), *albinare* (reg.) „luminare de ziuă” (< *albina + -re*), *albinire* „însănătoșire, dare la iveală, creștere” (< *albină + -re*), *albitor, -toare* „care albește” (< *albi + -tor, -toare*), *albitorie* „locul unde se produce culoarea albă; locul unde se albesc produsele” (< *albitor + -ie*), *albitură¹* „albire” (< *albi + -tură* sau < *albit + -ură*), *înălbeală* „înălbire, curățare” (< *înălbi + -eală*), *înălbire* „schimbare în alb, curățare”, *înălbitor¹, -toare* „care înălbeste” (< *înălbi + -tor, -toare*) etc.

2.2. La acestea se adaugă derivatele substantivale feminine directe (din alb) sau indirecte (din substantive derivate din alb): *albatariță* (med., reg.) „remediu împotriva cataractei” (probabil disimilat din *albațariță* < *albață*, var. pentru *albeață + -ariță*)[6], *albeală²* „culoare

albă" (← *alb* + *-eală*), *albeață* „albeală²; (med.) leucom; (med., impropriu) cataractă; (reg.) sclerotică; (bot., reg.) cerențel; punga-babei" (← *alb* + *-eață*)[7], *albețe* (rar) „culoare albă" (← *alb* + *-ete*), *albiciune* „albeală²" (← *alb* + *-iciune*), *albi¹* „albiciune" (← *alb* + *-ie*), *albițiță* (entom.) „fluture-de-varză" (← *alb* + *-ițiță*) *albime* „albiciune" (← *alb* + *-ime*), *albitură²* (mai ales la pl.) „lucruri albe (legume, rufe, pești etc.); (reg.) sclerotică; (îoc negritură) totalitatea strugurilor albi dintr-o vie" (← *alb* + *-itură*), *albiță* (bot., iht.) „peștele *Cyprinus alburnus*, numit și albișor; mică plantă erbacee, ale cărei flori devin, la un moment dat, albe" (← *alb* + *-iță*), ca și cele masculine sau neutre: *albețe*, s.m. (reg.) „alburn" (← *alb* și *-ete*), *albuș* s.n. (înv., reg.) „sclerotică; în expr. ~ de ou" (← *alb* + *-uș*), *albușău*, s.m. (reg.) „specie de pește nedefinită mai îndeaproape" (← *albuș* + *-ău*), *albușor*, s.m. (bot., reg.) „cuișoară" (← *alb* + *-ușor*) etc.

2.3. În sfârșit, direct din *alb* sau din unele derivate de mai sus sunt de amintit cuvintele obținute prin conversiune: *alb²* s.m. „conservator, reacționar" (← *alb¹* după fr. *blanc*), *alb³*, s.m. „bărbat care face parte din rasa albă" (după fr. *le Blanc, les Blancs*), *alb⁴* s.n. „culoarea albă", *alba* s.f. art. „zorii zilei", *albei*, s.m. (bot.) „pir-gros, pir", *albă* s.f. „(pop.) făină albă, făină de grâu; oaie sau vită albă; (neol.) femeie albă; piesă albă la jocul de șah", *albe*, s.f. pl., art. *albele* (în mit. pop.) „zânele bune", *albeț*, s.n. „alburn"; *albină*, s.f. „vită cu părul alb" (← /*vită*/ *albină*), *albineț*, subst. (pop.) „varietate de grâu din Banat, cu bob mare și spic mustăcios", *albioară*, s.f. (iht., reg.) „behiță", *albișor²* s.m. „ban de argint" (← /*ban*/ *albișor¹* adj. sau ← *alb* + *-ișor*), *albișoară²*, s.f. „pește zvelt de culoare albă-argintie...; (la pl.) lenjerie albă, albitură; varietate de viță de vie cu struguri albi...; (reg.) varietate de prune alb-gălbui; (bot., reg.) cuișoară" (← *albișoară¹*, adj. fem. sau ← *albă* + *-ișoară*); *albit¹*, -ă adj. (din part. vb. *albi*), *albit²*, s.n. (din supinul aceluiași vb., de asemenea prin conversiune), *albinit¹*, -ă adj. (din part. vb. *albin*), *albinit²*, s.n. (din supinul vb. *albin*), *înălbit¹*, -ă, adj., *înălbit¹*, s.n., *înălbitor²*, s.n. (← *înălbitor¹* adj. sau ← *înălbi* + *-tor*) etc.

2.4. În ambele ipostaze morfologice, ca adjectiv și ca substantiv, *alb*, -ă intră în componența multor unități frazeologice, unele vechi și populare[8]: *albul ochiului* „sclerotică" (cf. și fr. *blanc d'oeil*), *albul zilei*, *noapte albă*, *pâine albă* „grâne, bucate" (cf. și fr. *pain blanc*); *cale albă* „drumul pe care îl face mireasa la casa mirelui îndată după nuntă", *carne albă* „carne de pasăre și de vițel" (cf. și fr. *viande blanche*), *săptămâna albă* „a opta săptămână înainte de Paști", *frupt alb* „ceea ce se mănâncă în săptămâna albă: lapte, brânză și ouă", *lumea albă* „lumea pământescă" (în opoziție cu *lumea neagră* „lumea de dincolo"), *până în pânzele albe*, *vite albe* „vacile dăătoare de lapte" etc.), altele neologice, calchiate mai ales după model francez, dar și englez sau german. Iată câteva exemple, în plus față de cele citate de Florica Dimitrescu[9]: *alb de plumb* „carbonat bazic de plumb, folosit ca pigment alb în vopsitorie", *alb de balenă* „substanță groasă de culoare albă, cu aspect de ceară, ceară de balenă" (după fr. *blanc de baleine*), *alb de zinc* „oxid de zinc, folosit în vopsitorie", *alb de titan* (după fr. *blanc de titane*), *arme albe* (după fr. *armes blanches*), *aur alb* (după engl. *white gold*, cf. it. *oro bianco*), *balenă albă* (după fr. *baleine blanche*), *bilă albă* „bilă de culoare albă pusă în urnă, însemnând vot favorabil" (după fr. *bille blanche*), *Casa Albă* (după engl. *White House*), *ceai alb* (după fr. *thé blanc*, engl. *white tea*), *celule albe*, *cusut cu ață albă* (după fr. *cousu de fil blanc*), *dietă albă* „dietă pe bază de alimente albe, adică alimentele procesate", *elefant alb* (după engl. *white elephant*, fr. *elephant blanc*), *globule albe* (după fr. *globule/s/ blanc/s/*), *halate albe* „medicii", *leul alb* (după engl. *White Lion*), *Marele Alb¹* „specie de porci; specie de iepuri", *Marele Alb²* „specie de rechin care trăiește în marele recif australian" (după engl. *The Big White*), *nopti albe* (după engl. *White Nights*, fr. *nuits blanches*, cf. it. *notte bianche*), *olimpiada albă*, *Pagini Albe* „cartea de telefoane" (după engl. *White Pages*, fr. *Pages Blanches*), *pantera albă* (după engl. *white panther*), *pete albe* „vitiligo" (după engl. *white spots*, fr. *taches blanches*), *plumb alb* „cositor", *puncte albe*

„forme de acnee care astupă porii” (prin atracție cu *puncte negre*), *puđră albă* sau *praf alb* (după fr. *poudre blanche*), *remiză albă* „scor egal, însă zero la zero”, *sport alb* „care se practică iarna”, *vers alb* (după fr. *vers blanc*), *zahăr alb* (după fr. *sucre blanc*, engl. *white sugar*) etc. Adăugăm, după rusă, câteva calcuri, astăzi termeni sau sintagme „istorice”: *albgardist* (după rus. *белогвардеец*), *cazac alb* (după rus. *белоказак*), *emigrant alb* (după rus. *белоземigrant*), *polonez alb* (după rus. *белопольак*) etc.[10]

2.5. Dintre compusele interne, este de amintit adjectivul poetic popular sau de inspirație populară *dalb*, -ă „alb, imaculat; gingaș, grațios, atrăgător; strălucitor; (despre zori) luminos, limpede, clar; neprihănit”, cu derivatele *dalbel*, -ă adj. „albel”, *dalbeș*, -ă adj. (în poezia pop.) „gingaș, grațios, plin de farmec”, *dalbineț*, -eață adj. (reg.) „blond, albineț”; *dalboșel*, -ea adj. „dalbel, dalbeș”, *dălbic*, -ă adj., *dălbior*, -oară adj., *nalbar* (reg.) „specie de fluture alb”, probabil și *dalbazană* s.f. (reg.) „cireasă albă” etc.

3. În unele cazuri, derivarea a avut loc la nivelul limbii latine, vezi cuvinte ca *albastru*, -ă adj., s.n. (< lat. *albaster* „albicios”)[11], cu o bogată familie internă (*albăstrân* adj. „îmbrăcat orășenește”, *albăstrea* s.f. „floare albastră”, *albăstreală*¹ s.f. „calitatea de a fi albastru, scrobeală albastră; (arg.) lei românești”, *albăstreală*² s.f. „albăstrire”, *albăstrel*, -ea adj. dim., *albăstri* vb., *albăstrie* s.f. „albăstrea”, *albăstrime* s.n., *albăstrior*, -ioară adj. dim., *albăstrie*, s.f., *albăstrie*¹, -ă, adj., *albăstrie*², s.n., *albăstrituri*, s.f. pl. „boieri sau târgoveți îmbrăcați în haine albastre”, *albăstrie*³ s.f. „albăstrea”, *albăstriu*, -ie adj., *albăstrie*, -ie, *albăstrie*, s.f. pl. reg. „Trei-frați-pătați” etc.), *alboare* s.f. „lucire albă” (< lat. *alborem*), împreună cu derivatele românești *alburii* vb. „a răspândi o lumină albicioasă” și *alburii*, -ie, *sarbăd*, -ă, adj. „palid, veștejit, tras la față” (< lat. *exalbidus*), eventual *salbă* s.f. (< lat. *exalba* „mărgea”)[12]. O situație particulară cunoaște *albumiță* s.f. „floare de colț”, derivat, cu sufixul -iță, dintr-un neatestat *alburne*, moștenit, la rândul lui, din lat. *albumen*. Din *albumiță* derivă, prin substituție sufixală, sinonimul *alburneală* s.f. „floare de colț; flocoșele; firică; steluță”.

4. Familia etimologică a lui *alb*, -ă se poate completa cu împrumuturile, mai mult sau mai puțin analizabile la nivelul limbii române, în primul rând din franceză, dar și din latină, spaniolă și italiană. Amintim aici exemple ca *albă*¹, -e, s.f. [13] „veche formă de poezie provençală” (din prov. *alba*, cf. lat. *alba* „zori”), *albă*², s.f. “papier blanc” (din magh. *alba*, id. < lat. *alba*)[14] *album*, s.n. „caiet în care se păstrează fotografii, ilustrate, mărci poștale etc.” (din fr. *album* < lat. *album*, neutru substantivizat din adj. *albus*, -a, -um), care alcătuiesc, împreună cu *alb*, moștenit, un triplet etimologic; *albadă*, s.f.[15] (livr.) „alboradă” (din sp. *albada* < lat. *albata* < *albare* < *albus*, -a, -um), *albescentă*, s.f. (livr.) „culoare albă strălucitoare” (din engl. *albescence* < *albescence* < lat. *albescens*, part. prez. al vb. *albescere* < *albus*), *albinism*, s.n. „insuficiență congenitală de pigmentație...; decolorare a frunzelor...” (din fr. *albinisme* < fr. *albinos* / prin substituția finalei/ < span. *albinos*, pl. lui *albino*, der. din *albo* < lat. *albus*), *albinoidism*, s.n. „formă incompletă de albinism” (din fr. *albinoidisme*), *albinos*, -oasă, adj. (din fr. *albinos*), *alboradă*, s.f. „compoziție muzicală iberică, populară, cântată în zori; albadă” (din sp. *alborada* < sp. *albor* < lat. *albor* < lat. *albus*), *albuginee*, s.f. „șesătură conjunctivă densă, de culoare albă, care învește ovarul și testiculele” (din fr. *albuginée*, *tunique*/ *albuginée*, der. din *albugine* < lat. *albugo* < lat. *albus*), *albugo*, s.n. „opacifiere inflamatorie a corneei, ca o pată albă; pată albă formată pe unghie din cauza unor bule de aer situate între celule” (din fr. *albugo*, lat. *albugo*), *albumen*, s.n. „șesut vegetal din semințele unor plante, în care se depozitează substanțele nutritive de rezervă și care servește embrionului ca hrană în timpul germinăției” (din fr. *albumen*, lat. *albumen*), *albumină*, s.f. „substanță organică din grupul proteinelor, care intră în compoziția albușului de ou, a sângelui și a altor lichide organice” (din fr. *albumine* < lat. *albumen* „albuș” < lat. *albus*), *albuminemie*, s.f. „prezență a albuminei în plasma sanguină”

(din fr. *albuminémie* < *albumine*), *albuminoid*, -ă, adj., s.n. „(proteină) de felul albuminei” (din fr. *albuminoïde* < *albumine*), *albuminometru*, s.n. (din fr. *albuminomètre*), *albuminone*, s.f. pl. „partea de proteine din serul sanguin care nu se coagulează prin încălzire” (din fr. *albuminones*), *albuminuric*, -ă, adj., s.m. și f. „(suferind) de albuminurie” (din fr. *albuminurique*), *albuminurie*, s.f. „prezență a albuminei în urină” (din fr. *albuminurie*), *albumoză*, s.f. „derivat necoagulabil al albuminei” (din fr. *albumose* < *albumine*, prin substit. sufixală), *albumozurie*, s.f. „prezență a albumozei în urină” (din fr. *albumosurie*), *alburn*, s.n. „totalitatea straturilor tinere situate între scoarța și inima trunchiului unui copac, prin care trec apa și sărurile minerale; albeț, albuleț” (din it. *alburno*, lat. *alburnum*) etc.

5. În ceea ce privește derivarea internă, pot fi observate o unitate și o simetrie remarcabile a creațiilor sufixale. Astfel, *albiu* intră în seria corespondentelor adjectivale din categoria culorilor: *albăstriu*, *argintiu*, *auriu*, *azuriu*, *cafeniu*, *caisiu*, *castaniu*, *căcăniu*, *căpriu*, *căpșuniu*, *cărămiziu*, *cârmâziu*, *cenușiu*, *chihlimburiu*, *ciocolatiu*, *cireșiu*, *fistichiu*, *gălbenu*, *gălbui*, *ivoriu*, *lăptiu*, *liliachiu*, *maroniu*, *măsliniu*, *micșuniu*, *morcoviu*, *moviu*, *naramziu*, *negriciu*, *negriu*, *nisipiu*, *păcuriu*, *pământiu*, *piersiciu*, *plumburiu*, *porfiriu*, *portocaliu*, *purpuriu*, *roșiu*, *rubiniu*, *ruginiu*, *sidediu*, *trandafiriu*, *roziu*, *sângeriu*, *sfecliu*, *sidediu*, *siniliu*, *stacojiu*, *șofrâniu*, *tuciuriu*, *verziu*, *verzuriu*, *vioriu*, *vișiniu*, *vinețiu* etc.[16] La fel, *albui* este creat prin analogie cu *albăstriu*, *gălbui*, *negru*, *verzui* etc., *albeală* face parte din aceeași serie cu *albăstreală*, *gălbeneală*, *negreală*, *roșeală*, *vinețeală* etc.

6. Din punct de vedere semantic, este de remarcat o interesantă relație de sinonimie între termenii derivați de la *alb*, la același nivel sau la niveluri de limbă diferite: *albiu*, *albel*, *albicel*, *albicios*, *albin*, *albinu*, *albior*, *albișor*, *albiu*, *albotin*, *albui*, *albuleț* denumesc aceeași nuanță de culoare; la fel, *alb*, s.n., *albeală*, *albeață*, *albiciune*, *albime*; *albeață*, *albitură*², *albuș*, *albul ochiului* denumesc membrana exterioară de culoare albă a ochiului; substantivele *albet*, *albeț* și *albuleț* sunt nume populare sau regionale pentru ceea ce se numește, la nivel literar, *alburn*; la fel, substantivele *albăstrea* și *albăstriță* denumesc aceeași floare; la fel, *albea* și *albică*; *albitură*² și *albișoară* denumesc, ambele la plural, „lenjeria albă”, *albișoară* și *albușcă* denumesc aceeași varietate de pește; *albișor* și *albușor*, probabil prin confuzie paronimică, acoperă același sens din botanică (*Alyssum repens*, „cuișoară”), *albumiță* și *albumeală* sunt denumiri pentru „floarea-de-colt” etc. De asemenea, *albișor*² s.m. „ban de argint” intră în seria numelor de monede substantivizate, prin elipsă, din alte nume de culori sau derivate, diminutive sau abstracte, ale acestora, atât în limba literară, cât mai ales în argou: *albastră*, s.f. „bancnota de o mie de lei”, *albăstreală*, s.f. „lei”, *albăstrioară*, s.f. „o mie de lei”, *albeț(i)*, s.m. (mai ales la pl.) „moneda de o sută de lei”, *galben*, s.m. „nume dat mai multor monede străine de aur care au circulat și în Țările Române”, *roșeață*, s.f. „aur”, *verdeață*, s.f. „dolari”, *verzi*, s.m. pl. „dolari”, *verzioară*, s.f. „cinci sute de lei”, *verzișor(i)*, s.m. „dolar”, *verzitură*, s.f. „dolari” etc.[17]

7. Culoarea albă mai cunoaște în română și alte denumiri. Astfel, germ. *Blank* „alb” (cf. fr. *blanc*, *blanche*, it. *bianco*, -a), este originea indirectă a adj. *bianco* „în alb, necompletat” [18] (din it. *bianco*) și a s.n. *blanc* „spațiu alb care desparte două cuvinte tipărite” (din fr. *blanc*). Fr. *ivoire* „fildeș” (< lat. **eboreum*) a pătruns, în română, pe cale scrisă, sub forma *ivóriu*, subst. invar., „substanță osoasă densă, de culoare albă, fildeș; (anat.) dentină” și pe cale orală, sub forma *ivoar*, adj. invar., s.n. „de culoare albă (ca fildeșul)”. Ca termen livresc, cu același sens, este de amintit și adj. *eburneu*, -ee „de culoarea sau consistența fildeșului; (fig.) candid, pur” (din fr. *éburné*, lat. *eburneus*)[19]. Presiunea analogică a derivatelor nume de culori cu sufixul -iu a dat naștere la două creații interne sinonimice: *fildeșiu*, -ie adj. „alb-mat, de culoarea fildeșului” (din *fildeș* + -iu) și *ivoriu*, -ie adj. „de culoarea ivoriului” (din *ivóriu*, s.n., cu schimbare de accent și de clasă morfologică, prin analogie cu *fildeșiu* și cu întreaga serie a

adjectivelor în *-iu*). Chiar dacă nu reprezintă exact culoarea albă, mai cităm aici[20] *băl*, *-ă*, adj., s.m., s.f. „(despre animale, în opoz. cu negru) care are corpul sau numai botul alb; animal cu corpul sau cu botul alb”, *bălai*, *-ie* adj., s.f. „(despre oameni) blond la păr și albicios la față; vacă sau iapă albă; (în expr. a intrat *bălaia* în sat) s-a luminat de ziuă; (reg.) varietate de struguri; (reg., iht.) ocheană”, *bălan*, *-ă* adj., s.m., s.f. „(persoană) cu fața albă și părul blond; (nume de) animal domestic de culoare albă; (rar) zăpadă”, *bălaieș*, *-ă*, adj., *bălăică*, adj. f., s.f. (reg.) „bălan; vacă, oaie sau iapă albă; (iht., reg.) ocheană”, *bălăiel*, *-ia*, adj., s.m. (rar) bălan; vită de culoare albă”, *bălăior*, *-ioară*, adj., s.f. „bălan; vacă sau iapă albă; (iht., reg.) ocheană”, *băluică*, s.f. (reg.) vacă bălaie”, *bălușă*, s.f. (reg.) „oaie sau capră bălană”, *băluț*, *-ă* adj., s.f. „(despre păsări, animale) bălan, cu botul sau blana albă” etc. Se poate observa, din sensurile derivatelor menționate, o corespondență cu cele ale membrilor familiei lexicale a lui *alb*: culoarea feței și a părului, lumina zilei, numele de animale domestice, de pești, de struguri etc. De asemenea, este de remarcat aceeași „sinonimie”, la nivel popular sau regional, între diversele paronime: *bălai* și *bălan*, *bălăiel* și *bălăior*, *bălușă* și *băluț* etc.

8. În mod tradițional, *albului* i se opune *negrul*. Adj. *negru*, *-ă* este, de asemenea, moștenit din latină (< *nigrum*, *-a*), fiind întrebuințat și ca substantiv (la toate genurile). Ca și adj. *alb*, are o familie lexicală bogată, construită, aproape în totalitate, pe baza opoziției cu acesta. Astfel, *negreală*, s.f. „culoare neagră; machiaj negru pentru ochi; cerneală” (< *negru* + *-eală*; sensul „cerneală”, după sl. *чрѣнило*[21] i se opune lui *albeală*? și lui *înălbeală*; *negreață*, s.f. „negreală, (reg.) rufe murdare, de dat la spălat; (bot., reg.) neghină; (med., reg.) diminuare sau pierdere a vederii...; (fig.) întuneric” (< *negru* + *-eață* sau < lat. *nigritia*) se opune lui *albeață*, s.f.; *negreț*, *-eață*, adj. „de culoare neagră” (< *negru* + *-eț*) are drept corespondent antonimic pe *albeț*, *-eață*; verbului *negri* „a face să devină sau deveni negru; (înv., fig.) a denigra” (< *negru* + *-i*) i se opune semantic verbul *albi*; lui *negricios*, *-oasă*, adj. „de culoare neagră, care bate spre negru” (< *negru* + *-icios*) îi corespunde *albicios*, *-ioasă*, lui *negriciu*, *-ie*, adj. „negricios”, obținut prin substituție de sufixe (< *negric[ios]* + *-iu*) îi corespunde *albinu*, adj.; lui *negriciune*, s.f. „culoarea neagră” (< *negru* + *-iciune*) îi corespunde *albiciune*, s.f.; lui *negrime*, s.f. „negreală” (< *negru* + *-ime*) îi corespunde *albime*, s.f.; *negrior*, *-oară*, adj. „negrișor” (< *negru* + *-ior*) are ca pandant pe *albișor*, *-oară*, adj.; *negrișor*, *-oară*, adj., s.m. (< *negru* + *-ișor*) pe *albișor*, *negritor*, *-toare*, adj. (< *negri* + *-tor*) pe *albitor*, *-toare*, *negritură*, s.f. „vopsire în negru; rufă murdară de dat la spălat; (reg.) struguri negri” (< *negru* + *-itură* sau din *negri* + *-tură*) pe *albitură*, *negriu*, *-ie*, adj. (pop.) „care bate spre negru, cam negru, negricios” (< *negru* + *-iu*) se opune lui *albiu*, *negroi*, *-oaie*, adj. „foarte negru” (< *negru* + *-oi*) se opune lui *alboi*, *negrui*, *-uie*, adj. „negriu” (< *negru* + *-ui*) se opune lui *albui*, *negruș*, *-ă*, adj., s.m. „negrișor, negricios; pupilă” (< *negru* + *-uș*) se opune lui *albuș* „albul ochiului”, *negrușcă*, s.f. (bot.) „cernușcă, negruță, nigeluță, negrilică” (< *neagră* + *-ușcă*) corespunde, cel puțin din punct de vedere formal, lui *albușcă*, *negrușor*, *-oară*, adj. (rar) „negrișor” (< *negru* + *-ușor*) corespunde lui *albușor*, *negruț*, *-ă*, adj., s.f. „negrișor; negrușcă” (< *negru* + *-uț*) corespunde lui *albuț* etc.

8.1. Din această trecere în revistă a derivatelor construite, direct sau indirect, de la adj. *negru*, *neagră* se poate vedea, ca și în cazul lui *alb*, *-ă*, existența multor sinonime, datorate, în bună măsură, fenomenelor de analogie și de paronimie: *negricios* și *negriciu*, *negriu* și *negrui*, *negrișor* și *negrușor* etc. Un paralelism similar, formal și, în egală măsură, semantic, se realizează între derivatele parasintetice de la *negru* și *alb*: *înnegri*, vb. și *înălbi*, vb., *înnegrire*, s.f. și *înălbire*, s.f., *înnegreală*, s.f. și *înălbeală*, s.f., *înnegritor*, *-toare*, adj., s.n. și *înălbitor*, *-toare*, adj., s.n., *înnegrit*, *-ă*, adj., s.n. (primul din participiu, al doilea din supin) și *înălbit*, *-ă*, adj., s.n., id., *înnegritură*, s.f. (< *înnegri* + *-tură* sau din *înnegrit* + *-ură*) și *înălbitură*, s.f., id. etc.

Acestora li se alătură derivate ca *negraică*, s.f. (ornit., reg.) „specie de ciocănitoare” (← *neagră* + *-aică*), *negraie*, adj., s.f. (înv.) „întunecat; persoană negricioasă” (← *neagră* + *-aie*), *negrar*, s.m. (reg.) „specie de guvizi de culoare neagră; cioban care are oi negre; orășean îmbrăcat în haine negre” (← *negru* + *-ar*), *negratic*, -ă, adj. (înv., reg., despre oameni) „negricios” (← *negru* + *-atic*), *negreanca*, s.f. art. (reg.) „dans popular” (← *negru* + *-eanca*), *negrilică*, s.f. (bot.) (← *neagră* + *-ilică*), sinonim cu *negroaică*, s.f. (← *neagră* + *-oaică*) și cu *negrușcă*, s.f., *negrișe*, s.f. pl. (reg.) „oi de culoarea neagră” (← *neagră* + *-ișă*), *negros*, -ă, adj. (reg.) „negricios” (← *negru* + *-os*) etc. Un verb interesant, corespondent antonimic al lui *albî*, este *ponegri* „(înv., reg.) a înnegri; a pune într-o lumină defavorabilă pe cineva, a denigra” (din *po*⁻¹ + *negru* + *-i*), cu „derivatele” *ponegrire*, s.f. (← *ponegri* + *-re*), *ponegrit*¹, -ă, adj. (din participiu), *ponegrit*², s.n. (din supin), *ponegritor*, -toare, adj., s.m., s.f. (← *ponegri* + *-tor*, *-toare*), cărora le adăugăm *ponegru*, -ă, adj., s.f. „foarte negru; (reg.) epitet dat unei femei rele” (din *po*⁻¹ + *negru*) etc. Verbului *a ponegri* îi corespunde sinonimul său neologic *denigra*, vb., împrumutat din fr. *dénigrer*, lat. *denigrare* /famam/ „a păta, a murdări reputația cuiva”, etimonul latin fiind, la rândul lui, derivat din adj. *niger*, -a, -um „negru”. Alături de *denigra*, sunt de remarcat formațiile interne *denigrare*, s.f. (← *denigra* + *-re*) și *denigrat*¹, -ă, adj. (din participiu), *denigrat*², s.n., ca și împrumuturile *denigrator*, -toare, adj., s.m. și f. „(persoană) care denigrează, negritor, ponegritor” (din lat. *denigrator*, -toris, it. *denigratore*), sinonim al lui *denigrant*, -ă, adj., s.m. și f. (din fr. *dénigrant*)[22].

8.2. Adjectivul *negru* s-a transformat, prin calc lexico-semantic, în s.m., după fr. (*un*) *Noir*, denumind „o persoană de rasă neagră”[23] Acesta din urmă are același sens cu *negritean*, -ă, s.m. și f. (rar) „persoană care aparține rasei negre” (cf. rus. *негритянка*) și cu *negroid*, s.m. și f., adj. „(persoană) care aparține rasei negre” (din fr. *négroïde*). Femininul actual curent al lui *negru*, s.n. este *negresă* „femeie de rasă neagră”[24] împrumutat din fr. *négresse*, care, în limba română, nu are nimic din conotația rasială a etimonului francez, în vreme ce *negrofil*, -ă, s.m. și f. (din fr. *nérophil*) desemnează „o persoană care simpatizează cu negrii” și care militează împotriva considerării lor ca *negrotei*, corespondentul românesc al engl. depreciativ *nigger* și al francezului, de asemenea conotat negativ, *nègre*. Substantivul abstract livresc este *negritudine* „însușire a rasei negre” (din fr. *négritude*, engl. *negritude*). După fr. *nègre* (din span. *negro* < lat. *niger*), citat mai sus, s.m. *negru* înseamnă și „persoană folosită de cineva pentru a face, în numele ei, anumite lucrări”, iar s.n., pe lângă valoarea abstractă specifică tuturor culorilor, are și sensul concret de „rimel, machiaj pentru ochi” (după fr. *se mettre du noir aux yeux*: „a-și da cu negru la ochi”). Popular, în sintagma *negrul ochiului*, „pupilă”, adjectivul este transformat în substantiv neutru, stabilind o relație analogică cu *albul ochiului* „membrana exterioară de culoare albă a ochiului”. Tot ca s.n., *negru* înseamnă și „murdărie”, în expresia: *nici cât negru sub unghie* „aproape deloc, foarte puțin”, iar ca s.f. pl. înseamnă, regional, „rufe murdare de dat la spălat”, în opoziție cu *albele*, s.f. și cu *albiturile*, care desemnează „rufele spălate și albe de curate”.

8.3. După modelul corespondentelor din principalele limbi moderne de circulație internațională, *negru*, *neagră* se folosește, ca adjectiv și ca substantiv neutru, în numeroase unități frazeologice, dintre care menționăm, în ordine alfabetică[25] *bani negri* „bani obținuți în mod ilicit” (după engl. *black money*), *bere neagră* (după germ. *Schwarzbier*, engl. *black beer*), *cafea neagră* (după fr. *café noir*, folosită în opoziție cu *café au lait*, engl. *black coffee*), *ceai negru* (după fr. *thé noir*, engl. *black tea*), *ciocolată neagră* (după fr. *chocolat noir*, engl. *black chocolate*), *ciuma neagră* (după fr. *peste noire*), *continentul negru* „Africa” (după fr. *continent noir*, engl. *black/dark continent*), *cutie neagră* (după fr. *boîte noire*, engl. *black box*), *gânduri, idei, presimțiri, temeri negre* (după fr. *idées noires*), *icre negre* (după engl. *black caviar*), *înger negru* (după engl.

dark angel), *maree neagră* „strat de petrol care poluează apa mărilor” (după fr. *marée noire*), /muncă, a munci/ *la negru* (după fr. /*travail, travailler/ au noir*), *negru-animat* „cărbune extras din substanțe organice” (după fr. *noir animal*), *negru de fum* „pulbere neagră, chinoroz” (după fr. *noir de fumée*), /a scrie/ *negru pe alb* (după fr. /*écrire/ noir sur blanc*, germ. *schwarz auf weiss*), /a fi/ *oaie neagră* /pentru cineva/ (după fr. /*être/ la bête noire* /pour qqn./, engl. *black sheep*), *ochelari negri* „ochelari de soare” (după fr. *lunettes noires*), *pantera neagră* (după engl. *black panther*), *plaga neagră* (după engl. *the black plague*, fr. *plague noire*), *portret negru* (după fr. *portrait noir*), *puncte negre* (după fr. *points noirs*), *rasă neagră* (după fr. *race noire*, engl. *black race*), *roman negru* (după fr. *roman noir*), *serie neagră* (după fr. *série noire*), /a face un/ *tablou negru* /al situației/ (după fr. *faire un tableau bien noir de la situation*), *sol negru* „cernoziom” (după fr. *sol noir*), *umor negru* (după fr. *humeur noire*), *văduva neagră* (după engl. *black widow*), *zile negre* (după fr. *jours noirs*) etc.

8.4. Dintre expresiile și locuțiunile care conțin termenul *negru*, vechi sau noi, mai sunt de menționat: *agendă neagră*, (a face) *albul negru*, *bilă neagră* (prin opoziție cu *bilă albă*), *bubă-neagră* (reg.) „cancer”, *cartea neagră*, *iarbă-neagră* „tătăneasă”, *inimă neagră*, *limbă neagră* (reg.) „limbă încărcată”, (a fi) *negru în cerul gurii*, *negru pe alb* (cf. fr. *c'est écrit noir sur blanc*), *noapte neagră*, *negru la suflet*, *negru păcat*, *pată neagră*, *pământ negru*, *pâine neagră* (în opoziție cu *pâine albă*), *post negru*, *săptămâna neagră* „săptămână dinaintea Paștilor, începând de miercuri”, *săptămâna negrilor* „săptămâna care urmează după aceea a Paștilor, săptămâna mironosișelor”, *tuse neagră* „tuse convulsivă”, *vânt negru* (reg.) „vânt care aduce uscăciune”, *a vedea negru înaintea ochilor*, *a vedea totul în negru* (cf. fr. *voir tout en noir*), *viață neagră*, *vin negru* (în opoziție cu *vinul alb*) etc.

8.5. Așa cum se spune *alb ca laptele*, *alb ca spuma laptelui*, *alb ca brânza*, *alb ca crinul*, *alb ca hârtia*, *alb ca lebăda*, *alb ca marmura*, *alb ca sarea*, *alb ca varul*, *alb ca zahărul*, *alb ca zăpada* etc., tot astfel se spune *negru ca tăciunele*, *negru ca dracul*, *negru ca smoala*, *negru ca cioara*, *negru ca noaptea*, *negru ca pana corbului*, *negru ca piperul*, *negru ca păcura*, *negru ca abanosul* etc. De altfel, *abanosul* „arbore exotic cu lemnul dur și scump, de culoare neagră” (din tc. *abanoz* (< ar. *abanus* < gr. *ἔβεος*) este principalul termen de comparație pentru culoarea neagră. Din același etimon grecesc, prin intermediul lat. *ebenus* și al fr. *ébène*, a fost împrumutat în română *eben* s.n. „varietate de lemn tare, decorativ, obținută din arbori exotici, în special din abanos”, cele două cuvinte alcătuind un dublet etimologic. Din fr. *ébénil*, eventual din it. *ebenino*, am preluat adj. livresc *ebenin*, -ă „negru ca abanosul”.

9. Din prezentarea comparativă a numelor celor două culori fundamentale și opuse, rezultă câteva observații. În primul rând, *alb* și *negru* se presupun reciproc, în relație antonimică, fapt care se reflectă, de regulă, în relațiile semantice dintre membrii familiilor lexicale. Este dificil de stabilit, de fiecare dată, care dintre reflexele lexicale ale lui *alb* și *negru* stă la baza relației dintre ele, mai ales dacă este vorba despre același nivel de limbă: se poate presupune, spre exemplu, că la început au fost *bani albi* („de argint”, apoi „valoroși”, „legali”), apoi *bani negri* „obținuți pe căi ilegale”; *a vedea lucrurile în alb* urmează, analogic, prin atracție antonimică, lui *a vedea lucrurile în negru*; *oaia albă a familiei* își datorează existența *oii negre a familiei* etc. *Magia albă* este pandantul *magiei negre*, care o precede, *rasa albă* nu se justifică decât în opoziție cu *rasa neagră*, *plata/munca la alb* este astfel denumită pentru că există *plată/muncă/slujbă/serviciu la negru*, *strugurii negri* și *vinul negru* (= roșu) intră în opoziție cu *strugurii albi* și cu *vinul alb*, *piesele albe* (= *albele*) de la șah sau de la table stau pe aceeași tablă cu *negrele* etc. Certă este, însă, relația de paronimie dintre componentele fiecărei familii, care permite sau, mai degrabă, facilitează crearea de serii sinonimice între

derivatele din aceeași categorie și, implicit, crearea de antonime între corespondentele din cadrul celor două familii.

Așa cum a constatat, în studiul citat, la p. 180, Florica Dimitrescu, dintre toate culorile, *negru* și *alb* au cele mai multe ocurențe în domeniile cele mai variate (alimentație, biologie, economie, vestimentație, social, politică, sport etc.), fiind componente a numeroase unități frazeologice. Demn de remarcat este faptul că *albul* și *negrul* se opun realmente mai ales atunci când sunt folosite în sens figurat (*bani albi* vs. *bani negri*, *lume albă* vs. *lume neagră*, *magie albă* vs. *magie neagră*, *oaia albă* vs. *oaia neagră*, *a albi* vs. *a ponegri*, *a vedea lucrurile în alb* vs. *a vedea lucrurile în negru*, *zile albe* vs. *zile negre* etc.). În multe situații, ele corespund unor realități cromatice percepute, tradițional, în opoziție (*blugi albi* și *blugi negri*, *cafea neagră* și *cafea cu lapte*, *ciocolată albă* și *ciocolată neagră*, *pantera albă* și *pantera neagră* etc.), iar, în unele cazuri, prin simbolistica lor, dau naștere unor unități frazeologice corelative, de tipul *ceai alb* vs. *ceai negru*, *moarte albă* vs. *moarte neagră* etc. În sfârșit, de multe ori, *albul* și *negrul* părăsesc opoziția dată de tradiție și intră, fiecare, în diverse relații semantice, antonimice sau nu, cu alte cuvinte și unități frazeologice: *arme albe* vs. *arme de foc*, *la negru* vs. *legal*, *cămășile negre* vs. *cămășile brune* și *cămășile roșii*, (a da un) *cec în alb* vs. (a fi scris) *negru pe alb*, *economie neagră* vs. *economie gri*, *lista neagră* vs. *lista gri*, *munca la negru* vs. *munca la gri*, *piață neagră* vs. *piață gri*, *scor alb* vs. *scor cu puncte*, *voturi albe* vs. *voturi nule*, *zahăr alb* vs. *zahăr brun* etc.

NOTE

- [1] Vezi *L'expression de l'appréciation chromatique dans le style scientifique du roumain littéraire*, în RRL, 1973, nr. 1, *Analiza structurală a vocabularului limbii române contemporane*. Numele de culori, București, 1976, *Systématique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, București, Editura Academiei, 1976.
- [2] Vezi Florica Dimitrescu, *Despre culori și nu numai*. Din *cromatica actuală*, în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*. Coord. Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2002, p. 147-184.
- [3] Vezi DA, s.v. Derivatul a mai fost explicat, în egală măsură, direct de la *alb* (vezi CADE, s.v.) sau din *albină*, cu schimbare de sufix (vezi MDA, s.v.).
- [4] Exemplele analogice sunt date după DI, s.v.
- [5] În DEX și în MDA, s.v., *înălbi* este explicat de la *în-* și *albi*, ceea ce nu este corect.
- [6] Vezi DA, s.v.
- [7] Interesantă este relația „sinonimică” dintre *albeață* și *cataractă*, s.f. „afecțiune oculară, cel mai adesea senilă, dată de opacifierea progresivă a cristalinului, care devine alb sau negru și care antrenează orbirea totală sau parțială” (din fr. *cataracte*, lat. *cataracta*).
- [8] Vezi Gr. Brâncuș, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească*, ediția a II-a, București, Editura Fundației România de Măine, 2004, p. 21-23. Pentru cele mai multe dintre expresiile citate, autorul stabilește interesante corespondențe cu albaneza.
- [9] Vezi art. citat, p. 151-152, 164-174 : *alba-neagra*, *blugi albi*, *buletin alb* (după fr. *bulletin blanc*), *căsătorie albă* (după fr. *mariage blanche*), *cec în alb*, *guler alb* (după fr. *col blanc*), *magie albă* (după fr. *magie blanche*, în opoziție cu *magie neagră*), *moarte albă* (vezi, analogic, și *moarte albastră*, *moarte cenușie*, *moarte neagră*, *moarte violetă*), *a plăti la alb*, *scor alb*, *semestru alb* (după it. *semestre bianco*), *sezon alb*, *sos alb* (după fr. *sauce blanche*), *vot alb* (după fr. *vote blanc*) etc., înregistrate, cele mai multe, pentru prima dată în DCR.
- [10] Vezi <http://ro.wikipedia.org/wiki/Alb->
- [11] Din lat. neutru *alabastrum* (de unde fr. *alabastre*, *albâtre*) am împrumutat, încă de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, s.n. *alabastru* (min.) „varietate de ghips cu aspect de marmură albă...; obiect din alabastru”. Cele două cuvinte (*albastru* și *alabastru*) formează, în consecință, un dublet etimologic.

- [12] Unora dintre derivatele interne ale lui *alb* li s-au indicat inclusiv etimoane latinești neatestate, mai ales de către Cihac, vezi CDED I, s.v.: *albeț* adj. (< lat. *albicius), *albi* vb. (< lat. *albire), *albineț* adj. (< lat. *albinicius), *albior* adj. (< lat. *albeolus), *albiu* adj. (< lat. *albiuus) etc.
- [13] Vezi MDN, s.v..
- [14] Vezi EWUER, s.v.
- [15] Vezi DEX, s.v.
- [16] Despre definirea ostensivă a termenilor cromatici românești, vezi Angela Bidu-Vrănceanu, *Analiza structurală...*, ed. cit., p. 56-58.
- [17] Vezi, cu citate mai ales din limba actuală, Florica Dimitrescu, *art. cit.*, p. 166.
- [18] Vezi MDN, s.v.
- [19] *Ibidem*, s.v.
- [20] Am citat numai acele sensuri care au corespondente cu *alb*, -ă.
- [21] Vezi Maria Stanciu-Istrate, *Calcul lingvistic în limba română (cu specială referire la scrieri lingvistice din sec. al XIX-lea)*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 170.
- [22] Ultimele două împrumuturi au caracter în întregime analizabil, ceea ce poate presupune, la un moment dat, (re)crearea lor pe teren românesc de la vb. *denigra*, cu sufixele *-tor*, *-toare*, respectiv *-ant*. Cât privește s.f. *denigratoare*, acesta poate fi explicat, ca în toate cazurile similare, pe de o parte prin conversiune de la adjectivul feminin omonim, pe de altă parte prin substituirea finalei masculine *-tor* cu femininul *-toare*.
- [23] Vezi și sinonimul vechi *arap*, s.m. "persoană care face parte dintr-o populație africană negroidă; (pr. ext.) om cu pielea și părul de culoare neagră; arab" (din bg. *apan*, sb. *arap*, *harap*, rus. *apanь*, vsl. *arapinь*, ngr. *ἀράπις*).
- [24] *Negresă* mai are și sensurile de „prăjitură preparată cu multă cacao” și „butelie de aragaz”, ultimul în limbajul argotic.
- [25] Completăm, cu exemplele citate mai sus, lista unităților frazeologice alcătuită de Florica Dimitrescu, în *art. cit.*, p. 154, completând, unde a fost cazul, trimerurile de ordin etimologic: *blugi negri* (după engl. *black jeans*), *carne neagră* (după fr. *viande noire*), *cămășile negre* (după fr. *chemises noires*, it. *camicie nere*), *centură neagră* (după fr. *ceinture noire*), *comedie neagră* (după fr. *comédie noire*, engl. *black comedy*), *economie neagră* (probabil analogic, vezi *bani negri*, *piață neagră*, *a lucra la negru* etc.), *firmă neagră* (de asemenea analogic), *gaură neagră* sau *gol negru* (după engl. *black hole*), *listă neagră* (după fr. *liste noire*, engl. *black list*), *magie neagră* (după fr. *magie noire*, vezi *magie albă*), *moarte neagră* (după fr. *morte noire*, engl. *black death*), *oaie neagră* (după engl. *black sheep*), *ogor negru* (argotic), *oameni în negru* (după engl. *men in black*), *persoane negre* (analogic), *piață neagră* (după fr. *marché noir*, engl. *black market*), *tablă neagră*, *țap negru* (argotic), *umoare neagră*, *uniforme negre* etc.

BIBLIOGRAFIE

- Bidu-Vrănceanu, Angela, (1976), *Analiza structurală a vocabularului limbii române contemporane. Numele de culori*, București;
- Brâncuș, Grigore, (2004) *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească*, ediția a II-a, București, Editura Fundației România de Măine;
- Candrea, I.A., (1931) *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi (partea I la Dicționarul enciclopedic ilustrat "Cartea Românească")*. București, Editura "Cartea Românească", (CADE);
- Cihac, A. de ..., (1870), *Dictionnaire d'étymologie daco-roumain. Éléments latins comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M, (CDED I) ;
- *** (1995), *Dictionnaire historique de la langue française*. Sous la direction de Alain Rey, vol. I - II, Paris, Le Robert, ediția a II-a, (Prima ediție, 1992);
- *** *Dicționarul limbii române* (Seria veche). Tomul I, partea I (A -B), București, Librăriile Socec, 1913; Tomul I, partea a II-a (C), București, Tipografia ziarului "Universul", 1940; Tomul I, partea a III-a, fasc. 1 (D -de), București, "Universul", 1949; Tomul II, partea I (F - I), București, Imprimeria Națională, 1934; Tomul II, partea a II-a, fasc. 1, 2, 3 (J - Lojniță), 1937, 1940, 1948 (DA);
- *** (1996), *Dicționarul explicativ al limbii române*. Coordonatori: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, (DEX);

- *** (1957), *Dicționarul invers al limbii române*. Institutul de Lingvistică, București, Editura Academiei, (DI);
- Dimitrescu, Florica, (2002), *Despre culori și nu numai. Din cromatică actuală*, în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*. Coord. Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, , p. 147-184;
- Dimitrescu, Florica, (1997), *Dicționar de cuvinte recente*. Ediția a II-a. București, Editura Logos, (Prima ediție: București, Editura Albatros, 1982), (DCR);
- Marcu, Florin, (2000), *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum, (MDN);
- *** (2001-2003) *Micul dicționar academic*, redactori responsabili: Acad. Marius Sala și Ion Dănilă, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", București, Editura Univers Enciclopedic, 4 vol., (MDA);
- Stanciu-Istrate, Maria, (2006), *Calcul lingvistic în limba română (cu specială referire la scrieri lingvistice din sec. al XIX-lea)*, București, Editura Academiei Române;
- Tamás, Lajos, (1967), *Etymologisch – historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, London – THE HAGUE – Paris, Mouton and Co, (EWUER).
- www.cnrtl.fr

RÉSUMÉ

CONSIDERATIONS ETYMOLOGIQUES CONCERNANT LES NOMS DE COULEURS. ALB SI NEGRU
BLANC ET NOIR.

Cet article, hommage au professeur ABV de l'Université de Bucarest, se propose d'analyser le statut des mots qui désignent les « couleurs » blanc et noir, alb et negru (leur origine et leur évolution interne, formelle et sémantique, leurs correspondances, les doublets étymologiques etc.) ainsi que celui des mots hérités ou empruntés qui se circonscrivent, - originaires ou dérivés, - aux mêmes couleurs. Alb et negru sont des mots hérités, ayant des familles très riches, formées, d'une part, de composants lexicaux et phraséologiques anciens et populaires, et néologismes, d'autre part, ayant, entre tous les noms de couleurs le plus grand nombre d'occurrences dans les domaines les plus variés (alimentation, biologie, économie, vestimentaire, social, politique, sport etc.). On remarque en particulier les relations sémantiques à l'intérieur de chaque famille (paronymie et synonymie), ainsi que celles entre les membres des deux familles (antonymie).

Mots-clés : mots hérités, doublets étymologiques, familles lexicaux et phraséologiques.